

KATARZYNA KRUPA
(Warszawa)

KSIĄŻĘTA LITEWSCY W NOWOGRODZIE WIELKIM DO 1430 ROKU

Ekspansja Litwy na tereny ruskie rozpoczęła się w XIII w., w następnych stuleciach miała miejsce kontynuacja tej polityki, a w sferze zainteresowań Wielkiego Księstwa Litewskiego znalazły się również północne regiony Rusi, między innymi Republika Nowogrodzka. Od lat trzydziestych XIV w. zaczęli przybywać do niej litewscy dynaści. Niezbędna jest przynajmniej ogólna charakterystyka tego miasta, aby zrozumieć ich związki z Nowogrodem Wielkim.

Leży ono na północnym brzegu jeziora Ilmeń i nad biorącą z niego początek rzeką Wołchow. Rzeka ta dzieliła miasto na dwie części; lewobrzeżną Sofijską i prawobrzeżną Targową. Te zaś składały się z „końców” tj. dzielnic¹. Podział ten zdaniem niektórych badaczy był tak stary, jak samo miasto², które w średniowieczu było federacją końców³. Końce dzieliły się na ulice.

W ten sposób zorganizowane miasto było stolicą najpierw księstwa, później republiki. Jej ziemie rozciągały się na zachodzie aż po rzekę Wielką i Jezioro Czudzkie (Pejpus), na północy zaś po Zatokę Fińską, Nowę i Świr. Tereny te były podzielone na tzw. piatnice, co historycy skłonni są wiązać z podziałem samego Nowogrodu na pięć dzielnic⁴.

Pozycję niezależnego i znaczącego państwa Nowogród mógł zdobyć m.in. dzięki swym ogromnym zasobom finansowym, których źródłem w dużym stopniu był handel⁵. Nowogrodzianie prowadzili bowiem interesy ze Szwecją, Danią, miastami hanzeatyckimi, Flandrią, Polską, a nawet Konstantynopolem⁶.

¹ H. Łowmiański, *Słowianie nadilmeńscy i początki Nowogrodu Wielkiego*, w: *Studia nad dziejami Słowiańszczyzny, Polski i Rusi w wiekach średnich*, Poznań 1986, s. 444, 445 i przypisy 76, 77, s. 444.

² A. V. Arcichovski, *Gorodskie koncy v drevnej Rusi*, „Istor. Zapiski”, t. 16, 1945, s. 3, 6, 7.

³ Ibid., s. 11; V. L. Janin, *Novgorodskie posadniki*, Moskwa 1962, s. 372–375; V. L. Janin, M. H. Aleszkovski, *Proischozhdienie Novgoroda (k postanowkie problemy)*, „Istoria SSSR”, 2, 1971.

⁴ A. V. Arcichovskij, op. cit.

⁵ S. I. Koczkina, *Drevnaja Koreła*, Leningrad 1982, s. 161–171. Na temat charakteru i znaczenia handlu futrami i woskiem A. L. Choroszkievicz, *Torgovla Velikogo Novgoroda v XIV–XV vv.*, Moskwa 1963, s. 45–155, 337.

⁶ N. A. Kazakowa, *Russko–livonskie i russko–ganzejskie odnoszenija*, Leningrad 1975, s.

Na terenach należących do Republiki znajdowało się kilka miast, określanych mianem „prigorodów”. Były to m.in. Nowy TorzeźŁadoga, Stara Russa i Orieszek, a do 1348 r. również Psków⁷. W XIV w., dzięki trwającej już od trzystu lat ewolucji ustrojowej, Nowogród był rządzony przez wybieralnych urzędników. Wiązało się to z bardzo poważnym osłabieniem pozycji księcia⁸. Największe znaczenie miał w Republice urząd posadnika. W XIV w. posadnika powoływał wiec nowogrodzki, czyli zebranie wolnych obywateli miasta⁹. Prócz posadników wiec wybierał także tysiiczników i, od połowy XII w., władkę czyli arcybiskupa, który z zasady czynnie uczestniczył w życiu politycznym miasta. W tym czasie władza księcia w Nowogrodzie była już tylko nominalna. Ten stan panował już od końca XIII w. Wówczas pojawił się nowy schemat w umowach zawieranych między księciem a miastem. Książę zobowiązany był stosować się do warunków umowy jaką podpisał¹⁰. Ponadto od XIV w. na terenie Republiki gościło jednocześnie po dwóch—trzech książąt¹¹.

W XIV w. oprócz dynastów ruskich przybywali do nadilmeńskiej Republiki również książęta litewscy, przeważnie potomkowie panującego na Litwie w latach 1316—1341 Giedymina. Pierwszy Giedyminowicz został zaproszony do Nowogrodu w roku 1333, ostatni wyjechał z niego w 1471 r. Był to okres gdy, jak już wspomniałam, władza książęca została przez oligarchię bojarską bardzo ograniczona. Książę na podstawie umowy, którą podpisywał z miastem, w zamian za przekazanie mu dochodów z określonych dóbr był zobowiązany do stawienia się na wypadek zbrojnego ataku na Republikę. Po wyprawie jemu miały przypadać łupy wojenne. Zarządzając dobrami przydzielonymi mu na terenie Republiki książę był zobowiązany do gospodarowania w nich poprzez nowogrodzian, rozdzielać je mógł tylko w obecności posadnika, nie mógł usuwać osób wcześniej osadzonych w swych włościach. Podatki poborca książęcy mógł pobierać tylko w obecności posadnika w dniu św. Piotra. Książę miał ograniczoną swobodę w swych przedsięwzięciach przemysłowych i myślistwie, za to mógł prowadzić działalność handlową, ale poprzez kupców nowogrodzkich. Obowiązywał go zakaz kupna lub przyjmowania dóbr oraz budowy miast bez zgody wiecu. Nie miał też prawa mieszania się do spraw niemieckiego kantoru handlowego¹², a także do

36—128.

⁷ W 1226 r. pszkowianie osadzili u siebie, bez porozumienia z Nowogrodem, pochodzącego z Litwy księcia Dowmonta. Trzydziestoletniemu panowaniu Dowmonta w Pskowie poświęcona jest *Povest' o Dowmontie*, której wczesne redakcje dają wyraz między innymi niepodległościowym dążeniom miasta. V. I. Ochotnikova, *Povest' o Dowmontie*, Leningrad 1985, s. 29—30, 66.

⁸ V. A. Burov, *O miestopolożenii kniażej sotni v drevniem Novgorodie*, „Sovetskaja Archeologija”, 1, 1987, s. 91—101.

⁹ V. L. Janin, *Novgorodskie posadniki*, Moskwa 1962, s. 71, 72.

¹⁰ Początkowo takie umowy zawierane były ustnie. Pisemna forma umów przyjęła się w drugiej połowie XIII w. K. Koranyi, *Powszechna historia państwa i prawa*, t. II, cz. 1, Warszawa 1963, s. 291.

¹¹ V. L. Janin, *Novgorodskaja feodal'naja votczina*, Moskwa 1981, s. 213—229.

¹² Hanzeaci utrzymywali z Nowogrodem żywe kontakty handlowe i podobnie jak w innych miastach europejskich posiadali tam pewne przywileje. Obok Hanzy również Zakon prowadził handel z Nowogrodem. Najprawdopodobniej rezydował tu pełnomocny reprezentant Zakonu do spraw handlu — Lieger. Zakon reprezentował też niekiedy interesy Hanzy, gdy ta znalazła się w trudnej sytuacji. L. Koczy, *Polityka bałtycka Zakonu Krzyżackiego*, Toruń 1936, s. 30, 33, 43;

spraw religijnych. Gdy opuszczał teren państwa miał obowiązek pozostawić swoich namiestników¹³.

Nowogrodzka Republika, podobnie jak pskowska i księstwo połockie, ocalała od najazdu mongolskiego na Ruś (1237—1240). Jej zależność od Tatarów ograniczała się jedynie do płacenia daniny, tzw. „czarnego boru”, zbieranej nie przez urzędników czy też kupców tatarskich, lecz przez księcia ruskiego obdarzonego jarłykiem. O jarłyk walczyły wyodrębnione w XIII w. księstwa twerskie i moskiewskie, które zaczynały odgrywać coraz poważniejszą rolę na Rusi. W walki te wciągnięty został także Nowogród¹⁴, który w latach dwudziestych i trzydziestych XIV w. stał się jednym ze znaczniejszych państw ruskich. Dlatego też stosunki z nim były tak ważne dla książąt rywalizujących o dominację wśród tychże państweczek. Ponadto Nowogród znalazł się również w orbicie zainteresowań Wielkiego Księstwa Litewskiego w wyniku czego książęta—Litwini zaczęli gościć w kupieckiej Republice¹⁵. Pierwszym z nich był Dawidko, zapewne dynasta litewski.

Źródła przekazują bardzo skąpe informacje o tym księciu, mimo to można wnioskować, iż Dawidko miał pewne znaczenie na dworze Giedymina. W 1314 r. dowodził on oddziałem, który zaatakował Krzyżaków powracających po złupieniu Nowogródka, a w 1319 r. brał udział w wyprawie do Prus¹⁶. W obu zapiskach figuruje on jako „castellanus de Gartha (Grodno)”. W 1322 r. mieszkańcy Rygi w liście do Giedymina nazywają Dawidka „amicus specialis”, również w tym liście tytułują go „rex Plescoviae”. Faktycznie w roku 1322 Dawid był w Pskowie¹⁷. Musiał go jednak na jakiś czas opuścić, ponieważ pskowanie, zaatakowani w 1323 r. przez Zakon Inflancki, wezwali Dawidka z Litwy. Książę wezwania posłuchał i po przybyciu do Pskowa poprowadził wyprawę odwetową, która dotarła aż po Kolywań¹⁸.

Niestety z żadnej z wyżej przytoczonych wzmianek nie można wnioskować o więzach pokrewieństwa mogących łączyć Dawida z Giedyminem¹⁹.

W roku 1322 Dawidko pojawił się też w Nowogrodzie, dokąd został wezwany przez mieszkańców miasta. Jednak o ile jego działalność na terenie

P. Dollinger, *Dzieje Hanzy*, Gdańsk 1975, s. 38.

¹³ K. Koranyi, op. cit., s. 291 n.; F. Koneczny, *Dzieje Rosji*, t. 1, Wilno 1929, s. 225, 226; V. L. Janin, *Novgorodskaja feodal'naja...*, s. 213—229.

¹⁴ A. S. Choroszew, *Cerkov v socjalno-politiceskoj sistemie novgorodskoj feodal'noj respubliki*, Moskwa 1980, s. 51.

¹⁵ Ibid. s. 56.

¹⁶ H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, t. 1, Warszawa 1933, przyp. 1, s. 340, 341.

¹⁷ PSRL (*Lietopis Avramki*) XVI, s. 62 n.; PSRL (*Sofijskaja Lietopis*) V s. 216; PSRL (*Novgorodskaja I Lietopis*) III, s. 73; PSRL (*Mosk. Liet.*) XXV, s. 167.

¹⁸ „posłasza Pskowiczi k Dawydu knjazju w Litwu, i priiecha kniaz Dawyd w czetwierg syropustnoj niedzieli, i tako kniaz Dawyd sa Pskowycziehasza za Norowu i plienisza ziemliu ich do Kolywanian” PSRL (*Novgorodskaja IV Lietopis*) IV, s. 50; Paszkiewicz uznał, iż wydarzenia te miały miejsce w 1322, a nie 1323 r. jak podają latopisy. H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie...*, przyp. 1, s. 340. Wspominając o wydarzeniach 1323 r. niechętnie Nowogrodowi latopisy pskowskie przyznają, iż oddziały nowogrodzkie posiłkowały pskowan w ich walkach z Zakonem Inflanckim. V. I. Ochotnikova, *Povest' o Dovmontie*, Leningrad 1985, s. 30.

¹⁹ Paszkiewicz nie porusza tej kwestii. Natomiast Józef Puzyna utożsamia Dawida z Narymuntem, tzn. uznaje, iż był on synem Giedymina. Przybyły w 1333 r. do Nowogrodu książę litewski Hleb miałby być z kolei synem nieżyjącego już Dawida — Narymunta, a więc wnukiem Giedymina. J. Puzyna, *Potomstwo Narymunta Giedyminowicza*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. 10, 1931, s. 35.

Pskowa znalazła szerszy oddźwięk w latopisach, o tyle zaproszenie do Nowogrodu wspomniane jest zupełnie marginesowo²⁰. Dawidkowi nadano prigorody zmarłego w tymże 1322 r. kniazia Afanasija²¹. Afanasij, brat wielkiego księcia moskiewskiego Jerzego Daniłowicza, w latach 1316 i 1318 był namiestnikiem w Nowogrodzie²². Nie jest wykluczone, iż Dawidko wraz z dobrami swego poprzednika przejął też jego urząd. Trudno jednak jednoznacznie coś na ten temat powiedzieć, zwłaszcza, że pobyt Dawidka nad Ilmeniem trwał bardzo krótko. Zaostrzenie stosunków nowogrodzko-litewskich, które przypada właśnie na lata 1323—1324, pozwala sądzić, iż księcia litewskiego w Nowogrodzie już nie było. Wiemy natomiast, że w tym samym 1323 r. z Litwy poprowadził Dawid wyprawę interwencyjną w obronie Pskowa. Zmarł w 1326 r.²³ Jego pobyt w Nowogrodzie był krótkotrwały i nie miał poważniejszych następstw w stosunkach nowogrodzko-litewskich.

W okresie sprawowania rządów przez Giedymina (1316—1341) Litwa była poważnie zaangażowana w politykę swych północnych sąsiadów. Jej stosunki z Nowogrodem Wielkim układały się w zasadzie poprawnie, zmęczone krótkim okresem walk toczących się w latach 1323—1324, jednak już w 1326 r. podpisano pokój. Nowogród przyjął wówczas „na prigorody” najstarszego syna Giedymina, Narymunta. Związane to było z pewnymi zabiegami Giedymina, który w 1331 r. uwięził przejeżdżające przez Litwę poselstwo nowogrodzkie, udające się na Wołyń. Poselstwu temu przewodził arcybiskup Wasylko. Giedymin uzyskał od zatrzymanych posłów przyrzeczenie wezwania do Nowogrodu Narymunta i obdarowania go w dziedziczne władanie następującymi prigorodami: Ładogą, Orieszkiem, połową Koporia i ziemią korelską²⁴. Posłowie dotarli do Włodzimierza, a w drodze powrotnej ominęli ziemie znajdujące się we władaniu Giedymina i sprawa w zasadzie ucichła. Nowogrodzianie przypomnieli sobie o danej obietnicy dopiero w dwa lata później, tj. w roku 1333, i wówczas zaprosili do siebie Narymunta²⁵. Na tę decyzję miał wpływ trwający od roku konflikt Nowogrodu z wielkim księciem moskiewskim Iwanem Kalitą, który po powrocie w 1332 r. z Ordy zażądał od miasta daniny²⁶.

Narymunt przyjechał więc do Nowogrodu w październiku 1333 r.²⁷ Przybywając do Republiki Narymunt był już chrześcijaninem, na chrzcie otrzymał

²⁰ PSRL (*Sof. Liet.*) V, s. 216; PSRL (*Mosk. Liet.*) XXV, s. 141.

²¹ *Latopis Nowogrodzki* określa jego uposażenie następująco: „po kriestnomu cielowaniju i postawisza v' Zagorodu, v' Ofonosovie dvorie v' Diakonovie”. PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 73.

²² *Novgorodskaja I Lietopis*, Moskwa—Leningrad 1950, s. 94, 96, 335, 338, 457; V. L. Janin, *Novgorodskaja feod.*, s. 84, 85; natomiast Ekzemplarskij podaje, iż Afanasij do Nowogrodu przybył w 1319, a może nawet 1320 r., zob. t. I, s. 67 dzieła cyt. w przyp. 36.

²³ H. Paskiewicz, *Jagiellonowie...*, s. 341. J. Puzyna, *Potomstwo...*, s. 35.

²⁴ PSRL (*Nov. I Liet., Vosskresenskaja Lietopis*) III, s. 224, 202—203; PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, s. 52; PSRL (*Liet. Avr.*) XVI, s. 170; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 67.

²⁵ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 76; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 170.

²⁶ „... v'zvjerze gniev' na Novgorod' prosja u nich' serjebria Zakam'skogo i v' tom' vzja Torzek' i Bjezicz'skij Vierch, czierez' kriestnoje cielowanije”. PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 76.

²⁷ „... Novogorodci prijasza jego s' czestiju, i cielovasza kriest' k' vsjemu Novogorodu za jedin' czieloviek”. PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 77; PSRL (*Liet. Avr.*) XVI, s. 69; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 171.

imię Hleb (Gleb). Jego uposażenie stanowiły obiecane wcześniej prigorody, tj. Ładoga, Orieszek, Korelsk i ziemia korelska, a także pół Koporia „v’ otczinu i diedinu, i jego dietiem”²⁸, co świadczyłoby o tym, iż wyżej wymienione dobra miały dziedzicznie pozostawać w rodzie Narymuta.

Podczas obecności Narymuta w Nowogrodzie w 1335 r. konflikt miasta z Moskwą został zażegnany. Pokój nowogrodzko-moskiewski wywołał zaniepokojenie Pskowa i Litwy. Litwini już w tym samym roku zaatakowali należącą do Nowogrodu włość Torżek, spodziewając się, że spotkają tam Iwana Kalitę, który miał tędy wracać znanad Ilmenia dokąd udał się właśnie w celu podpisania pokoju z miastem²⁹. Giedymin minął się z wielkim księciem moskiewskim, ale Torżek złupił. Prawdopodobnie wówczas właśnie Narymunt opuścił Nowogród, pozostawiając tam jedynie swego syna Aleksandra. Latopisy podają, że w 1338 r. nowogrodzianie wzywali Narymunta z Litwy. Nie jest jasne, dlaczego książę nie tylko nie przyjechał, ale również kazał powrócić na Litwę swemu synowi Aleksandrowi, przebywającemu w Orieszku³⁰. Chociaż Narymunt do Nowogrodu już nie wrócił, jego namiestnicy zostali usunięci z prigorodów dopiero przez króla szwedzkiego Magnusa w czasie jego wojny z Nowogrodem w 1347 r.³¹ Na decyzję Narymunta wpłynęło zapewne uzyskanie przez niego około roku 1338 Połocka³², a po śmierci Giedymina (1341) Pińska³³.

Zgodnie z ostatnią wolą Giedymina wielkim księciem litewskim został najmłodszy z braci, Jawnuta. W roku 1345 doszło do buntu Olgierda i Kiejstuta przeciwko Jawnucie. Natomiast Narymunt opowiedział się po jego stronie. Wielki książę uciekł do Smoleńska, potem do Moskwy, Narymunt zaś do Ordy³⁴. Tam prawdopodobnie szukał wsparcia, którego nie otrzymał. Powrócił na Litwę najpóźniej w 1346 r. W 1347 r. wziął udział w wyprawie na państwo zakonne³⁵. Narymunt zginął w 1348 r. w bitwie nad Strawą w walce z Zakonem³⁶. W Nowogrodzie pojawiają się natomiast

²⁸ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 77.

²⁹ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 77.

³⁰ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 78; PSRL (*Lietopis po vosskresenskomu spisku*) VII, s. 205; PSRL (*Liet. Avr.*) XVI, s. 7; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 171. Na marginesie można zaznaczyć, że są to jedyne wzmianki źródłowe o Aleksandrze Narymuntowiczu.

³¹ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 176.

³² H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie...*, s. 316; *Połockije gramoty XIII — naczala XVI vv*, sost. A. C. Choroszkiewicz, cz. I, nr 4, Moskwa 1977, s. 39–41. Potwierdza to umowa handlowa Połocka z Rygą zawarta w latach trzydziestych XIV w., która jest zaopatrzona pieczęciami biskupa połockiego Grzegorza i księcia Hleba-Narymunta. Ponadto w umowie zawartej około roku 1340 z Rygą książę smoleński Iwan Aleksandrowicz wspomina o układzie Giedymina i jego synów Hleba i Olgierda z Połockiem. Już wówczas Olgierd dzierżył Witebsk, więc Hlebowi powinien przyspaść Połock.

³³ M. Strykowski, *O początkach sławnego narodu litewskiego...*, Warszawa 1978, s. 254.

³⁴ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 82; PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, s. 57; PSRL (*Vos. Liet.*) VII, s. 209 n.; PSRL (*Liet. Avr.*) XVI, s. 77; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 175.

³⁵ H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie...*, s. 376.

³⁶ H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie...*, s. 377. Natomiast Ekzemplarskij, nie lokalizując tego wydarzenia w czasie stwierdza, iż sprawcą zgonu Narymunta miałby być Witold Kiejstutowicz. A. V. Ekzemplarskij, *Velikie i udielnye kniaz’ja Severnoj Rusi v tatarskij period s 1238 po 1505 g.*, t. 2, Sanktpeterburg 1889, s. 132 n.

— poza wspomnianym wyżej Aleksandrem — jeszcze dwaj jego synowie — Patrycy i Jerzy³⁷.

Jerzy Narymuntowicz po raz pierwszy wymieniany jest w źródłach jako książę na Belzie. W roku 1352 doszło do dwuletniego rozejmu przerywającego kilkuletnie walki polsko-litewskie³⁸. Podpisał go z jednej strony Kazimierz Wielki, z drugiej synowie Giedymina — Jawnuta, Kiejstut, Olgierd, Lubart oraz jego wnukowie, Jerzy Narymuntowicz i Koriatowicze. Po upływie dwóch lat Olgierd rozejm ten przedłużył, Jerzy otrzymał wówczas Krzemieniec jako wspólny lennik książąt litewskich i króla polskiego³⁹. Z tej racji nadal utrzymywał żywe kontakty zarówno z Polską, jak i z Litwą⁴⁰.

W roku 1366, gdy doszło do kolejnej wyprawy Kazimierza Wielkiego na Ruś, Jerzy Narymuntowicz poddał się królowi polskiemu. Dzięki temu nie została naruszona należąca do niego ziemia bełzka, otrzymał ponadto od Kazimierza Chełm⁴¹. Jednakże Jerzy długo nie dochował wiary polskiemu monarsze i w 1376 r. wraz z Kiejstutem i Lubartem spustoszyli ziemię sandomierską i tarnowską, sięgając aż do krakowskiej⁴². Ludwik Węgierski w następnym roku zorganizował wyprawę odwetową. Jerzy stawiał opór, skutkiem czego utracił Bełz i ziemię chełmską⁴³.

W roku 1378 Narymuntowicz przebywał na Węgrzech, prawdopodobnie zabrany tam po wydarzeniach roku poprzedniego. Jednak już w 1379 r. latopis nowogrodzki odnotowuje przybycie Jerzego Narymuntowicza nad Ilmeń⁴⁴. Trudno powiedzieć, jak długo Jerzy pozostawał w Nowogrodzie, jednak pobyt swój nad Ilmeniem traktował przejściowo, bowiem nie rezygnował z prób odzyskania Bełza⁴⁵. W 1387 r. Jerzy Narymuntowicz pojawił się w wojskach

³⁷ J. Wolff, *Ród Giedymina*, Kraków 1886, s. 20; J. Puzyna, *Potomstwo Narymunta Giedyminowicza*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. 11, 1932, s. 13. Wolff sądzi, iż istniał jeszcze czwarty Narymuntowicz, książę Michał, lecz nie ma żadnych wzmianek o jego związkach z Nowogrodem. O jego istnieniu przekonany jest również Józef Puzyna.

³⁸ H. Łowmiański, *Prusy—Litwa—Krzyżacy*, Warszawa 1989, s. 267. Zgodnie z postanowieniem rozejmu ziemia łucka, włodzimierska, bełzka, chełmska i brzeska miały pozostać przy książętach litewskich.

³⁹ M. Strykowski, *Kronika*, t. 2, Warszawa 1846, s. 20.

⁴⁰ H. Łowmiański, *Prusy—Litwa—Krzyżacy*, s. 267. Jerzy występuje jako świadek w umowie granicznej Kiejstuta z Siemowitem III Mazowieckim, a w roku 1365 w dwóch dokumentach Kazimierza Wielkiego.

⁴¹ M. Strykowski, *Kronika*, s. 41. Strykowski mówi, iż mimo łaski królewskiej Jerzy dopuścił się zdrady: „Ale Jurgi Narimuntowic wnuk Giedyminów, a synowiec Olgierda książę Bełskie nie strzymał wiary, a na ostatek kuśił się o kilka kroć mocą królowi Kazimierzowi i Polakom odpierać i do Polskich krain często najeżdżał z Belza, z drugimi książętami Litewskimi”. Na nieścisłość tej wzmianki wskazuje obecność podpisu Jerzego wśród świadków strony polskiej w traktacie pokojowym z 1366 r. J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Warszawa 1986, s. 99; Z. Iwinski, *Litwa w dobie chrztu i unii z Polską*, w: *Chryścianizacja Litwy*, Kraków 1987, s. 39.

⁴² J. Długosz, *Kronika*, Warszawa, 1984, s. 177; M. Strykowski, *Kronika*, s. 50 n.

⁴³ M. Strykowski, *Kronika*, s. 53. Strykowski podaje, że Jerzemu udało się odzyskać ziemię bełzką dzięki mediacji Kiejstuta. Ponadto król miał nadać Jerzemu jeszcze ziemię lubaczowską i pewne dochody z żup bocheńskich. Ta informacja budzi wątpliwości, ponieważ w późniejszym okresie Jerzy usilnie zabiegał o odzyskanie utraconej dzielnicy.

⁴⁴ *Nov. I Liet.*, s. 375 „Toj że zimy prijacha v Nov'gorod knjaz' Litovskiy Jur'i Narimuntowicz”.

⁴⁵ Syn Jerzego, Iwan, złożył królowi Jagielle w imieniu ojca hołd z Lubaczowa w 1386 r. w Sandomierzu.

litewskich, posiłkujących oddziały polskie ruszające na Ruś Czerwoną⁴⁶. Prawdopodobnie wziął też udział w napadzie książąt litewskich na mazowiecką Wiznę, znajdującą się w zastawie u Krzyżaków. Jednak gdy król w tymże 1388 r. nadał Bełz Siemowitowi IV Mazowieckiemu, Jerzy dołączył do Witolda, który właśnie przeszedł na stronę krzyżacką. Za to król pozbawił go Lubaczowa. W latach 1390—1392 Jerzy przebywał jako zakładnik Witolda u Krzyżaków. Gdy w 1392 r. Witold objął rządy na Litwie, Narymuntowicz pojawił się u jego boku⁴⁷. Ostatnia wzmianka o Jerzym Narymuntowiczu pochodzi z roku 1398, kiedy to występuje jako książę piński. Zmarł prawdopodobnie niedługo potem.

Pobyt Jerzego w Nowogrodzie Wielkim był epizodyczny i nie miał żadnego wpływu na życie polityczne miasta. Jerzy udał się nad Ilmeń, gdyż wobec utraty swych dóbr nie miał się gdzie schronić po ucieczce z dworu węgierskiego. Fakt, iż wybrał Nowogród, pozwala sądzić, że pochodzący z roku 1333 zapis o oddaniu Narymuntowi pewnych uposażeń w dziedziczne władanie miał nadal wiążące znaczenie i Jerzy, jako syn Narymunta, mógł liczyć w Nowogrodzie na oparcie.

Gdy pozbawiony dóbr Jerzy zawitał na krótko do Nowogrodu, miasto to od dłuższego już czasu było przedmiotem zainteresowania zarówno Litwy, jak i Moskwy. Po zwycięstwie nad Tatarami na Kulikowym Polu w 1380 r. rola polityczna Moskwy zdecydowanie wzrosła; doszło też do kolejnego zaostrzenia stosunków nowogrodzko-moskiewskich. W tej sytuacji — podobnie jak przed pięćdziesięciu laty — nowogrodzianie postanowili szukać oparcia w Litwie⁴⁸. Zaprośili więc Patrycego Narymuntowicza, który miał otrzymać Orieszek, Korelsk, pół Koporia wraz z grodem oraz Łuskoje Sieło⁴⁹. Dostał więc część prigorodów, które dzierżył Narymunt. Po upływie roku od objęcia przez Patrycego ofiarowanych mu dóbr doszło do buntu w Orieszku i Koporiu. Mieszkańcy złożyli skargę na Narymuntowicza do Nowogrodu. W samym Nowogrodzie podczas rozpatrywania sprawy utworzyły się dwa stronnictwa, które były o krok od podjęcia ze sobą walki⁵⁰. Patrycego popierał Słoweński koniec, cała zaś strona Sofijska występowała przeciw niemu. Był to kolejny przejaw niestabilnej sytuacji politycznej w samym Nowogrodzie⁵¹. Ostatecznie nie doszło do starć, a Patrycemu zmieniono prigorody. Zamiast niechętnego mu Orieszka i Koporia, otrzymał Ładogę i Rusę. Mimo niesprzyjających nastrojów Patrycy nadal pozostał na terenie Republiki.

Napięta sytuacja w mieście zbiegła się z zaostrzeniem stosunków Nowogrodu z Wielkim Księstwem Moskiewskim. Antagonizm wyrósł na tle podjętej

⁴⁶ A. Świeżawski, *Jerzy Narymuntowicz*, PSB, t. 11, Wrocław 1964—65, s. 183.

⁴⁷ L. Kolankowski, *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*, t. 1, Warszawa 1930, s. 55, 57; PSRL (*Zapadnorusskaja Letopis*) XVII, s. 93.

⁴⁸ A. S. Choroszew, op. cit., s. 78.

⁴⁹ *Nov. I Liet.*, s. 379. „v Nov'gorod priichasza knjaz' Patrikii Narimantovicz, i priasza jego novgorodci, i dasza jemu kormlieniye, Oriechov' gorod, Korjel'skyi gorod, i pol-kopor'i goroda i Łuskoje Sieło”.

⁵⁰ PSRL (*Jermolsskaja lietopis*) XXIII, s. 340; PSRL (*Liet. Avr.*) XVI, s. 130—131; PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 93.

⁵¹ V. L. Janin, *Novgorodskije posadniki*, s. 224.

w 1385 r. przez Republikę kolejnej próby uniezależnienia Cerkwi nowogrodzkiej od metropolity moskiewskiego. Ten ostatni został mianowicie pozbawiony prawa jurysdykcji na terenach podległych Nowogrodowi. Jednocześnie Republika odmówiła wypłacenia wielkiemu księciu Dymitrowi Dońskiemu „czarnego boru”. Jakby tego było mało, nowogrodzianie zorganizowali łupieżczą wyprawę na podległe Dymitrowi tereny: Niżny Nowogród i Kostromę⁵². Gdy w Moskwie zaczęto szykować się do odwetu zbrojnego, nowogrodzianie postanowili znaleźć możliwość pokojowego uregulowania sprawy. Jednak Dymitr odrzucił wszystkie ich propozycje. Wówczas nowogrodzianie zmobilizowali wojsko, na czele którego stanęli przebywający w mieście książęta litewscy, Patrycy Narymuntowicz i Roman Juriewicz, oraz bliżej nie znani kniaziowie koporscy. Jest to jedna z niewielu wzmianek źródłowych o tych książętach⁵³.

W tym czasie wyprawa wielkiego księcia dotarła do Żyłatogi. Na wieść o tym nowogrodzianie ponownie wysłali do niego poselstwo. Ostatecznie Dymitr zgodził się na pokój pod warunkiem zapłacenia przez nowogrodzian 8000 rubli i „czarnego boru”, a także przywrócenia metropolicie jego praw. Wielki książę odszedł, zostawiając w Nowogrodzie swoich namiestników⁵⁴. Wówczas właśnie Patrycy Narymuntowicz został zmuszony do opuszczenia miasta.

Niedługo jednak, bo już w 1388 r., posłowie kolejnego dynasty litewskiego Lingwena-Semena Olgierdowicza ruszyli nad Ilmień⁵⁵. Lingwen jest wymieniany w źródłach już na kilka lat przed przybyciem do Nowogrodu, bowiem jako brat Jagielli pozostawał w jego najbliższym otoczeniu i często był świadkiem dokumentów wystawianych przez wielkiego księcia litewskiego⁵⁶. Mimo bliskich związków z bratem, Lingwen nie przebywał w Krakowie podczas jego chrztu 15 II 1386 r.⁵⁷ Stało się tak prawdopodobnie dlatego, że Semen-Lingwen był ochrzczony już wcześniej w obrządku prawosławnym. Istnieją jednak wśród badaczy rozbieżności co do daty i okoliczności tego

⁵² A. S. Choroszew, op. cit., s. 78–79; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 212; PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 132.

⁵³ J. Puzyna, op. cit., „Miesięcznik Heraldyczny”, t. 10, 1931, s. 38; V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 215–216. Józef Puzyna sądzi, iż można ich łączyć z postaciami książąt Daniły i Jurija Aleksandrowiczów, którzy wyjechali w 1407 r. z Pskowa do Nowogrodu by tam otrzymać włość porchowską, rządzoną wcześniej przez Romana Juriewicza. Książę Daniło w roku następnym został sprowadzony z powrotem do Pskowa gdzie zmarł w 1411 r. Książęta ci byliby wnukami Narymunta. Jednak uczyony nie ustosunkowuje się do postaci kniazia Iwana Koporskiego, który zginął w walkach nowogrodzian z pskowanami w 1394 r. Natomiast Janin, *Nov. feod.*, s. 215–216, 226, odrzuca tezę Biernackiego, który twierdzi, iż w kniazich tych można widzieć miejscowych feudałów, być może pochodzenia karelskiego, którzy posiadali pół Koporju, bowiem druga jego część stanowiła uposażenie Giedyminowiczów. Na temat związków Karelii z Nowogrodem w: S. I. Koczkina, *Drev. Korela*, patrz przyp. nr 8. Zdaniem Janina książęta koporscy byli tożsami z książętami bieloozerskimi.

⁵⁴ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 133; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 212.

⁵⁵ PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, s. 96; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 214.

⁵⁶ K. Stadnicki, *Bracia Jagielly*, Lwów 1867, s. 283–286; por. także Z. Ivinskis, *Litwa w dobie...*, s. 48, który pisze, że wraz z braćmi Korybutem, Korygiełłą, Wiguntem i Świdrygiełłą, Lingwen wymieniony jest jako świadek we wszystkich trzech układach zawartych przez Jagiełłę i Skirygiełłę z Zakonem Krzyżackim na wyspie rzeki Dubissy 31 X 1382 r. Znajdujemy też Lingwena jako świadka na akcie spisany 14 VIII 1385 r. w Krewie.

⁵⁷ Według Długosza, *Kronika...*, s. 182, wraz z Jagiełłą chrzcili się jedynie Wigunt-Aleksander oraz Korygiełło-Kazimierz.

wydarzenia. Chrzest Lingwena mógł mieć miejsce w roku 1381. Książę chrzcibił się wówczas wraz ze Skirgiełłą, który otrzymał imię Iwan, i Korybutem-Dymitem⁵⁸. Przyjęcie przez Lingwena chrztu prawosławnego mogło się odbyć wcześniej na żądanie Kiejstuta, co wiązałoby się z osadzeniem Olgierdowicza na nie znanym nam księstwie ruskim⁵⁹. Bez względu na wątpliwości, jakie budzą okoliczności porzucenia przez Lingwena pogaństwa, wiemy, iż wysuwając swą kandydaturę w Nowogrodzie był już wyznania prawosławnego.

W 1386 r. miała miejsce wyprawa wielkiego księcia smoleńskiego Światosława na Mścisław, należący ówczas do Litwy. Mścisławia bronił Korygiełło, któremu na pomoc pośpieszyli Lingwen, Skirgiełło, Korybut i Witold. Wzięli oni udział w bitwie pod Mścisławiem, gdzie wojska smoleńskie zostały pobite i zginął Światosław. W Smoleńsku Litwini osadzili Jerzego Światosławicza⁶⁰, a już w roku 1387 został zdobyty przez Skirgiełłę Połock. Sukcesy te skłoniły Litwę do podjęcia próby podporządkowania Nowogrodu, w związku z czym w 1388 r. Lingwen na polecenie Jagiełły wysłał tam posłów. Ich zadaniem było nakłonienie nowogrodzian do przyjęcia Olgierdowicza na prigorody. W tym celu wysłannicy powołali się na dawne związki dynastii Giedyminowiczów z miastem⁶¹. Lingwen został przyjęty i w 1389 r. przybył do Nowogrodu⁶². Jego przyjazd opóźnił się prawdopodobnie ze względu na rozejm zawarty 30 I 1388 r. między Jagiełłą i wielkim mistrzem krzyżackim, w którym jest mowa o powstrzymaniu ekspansji litewskiej na ziemie ruskie na czas jego trwania⁶³. Przyjazd Olgierdowicza nad Wołchow był starannie przygotowany. Poprzedziła go seria aktów homagialnych, które Lingwen wystawił w okresie od 31 I 1388 r. do 25 IV 1389 r. Dwa ostatnie, wystawione w Sandomierzu, dotyczą oddanego „w opiekę” Semenowi-Lingwenowi Nowogrodu. W pierwszym poddaje to miasto Jagielle i Polsce, w drugim zaś z góry składa homagium z ziemi i ludów, które w przyszłości jako pan Nowogrodu opanuje⁶⁴. Powyższe akty uważać należy za tajne, ponieważ w ówczesnej sytuacji Lingwen nie miał żadnego prawa oddawać Nowogrodu Polsce. Sam fakt ich wystawienia może wskazywać na istnienie planów opanowania Pskowa⁶⁵. Mając do spełnienia tak ważne zadanie, Lingwen ulokował się nad

⁵⁸ M. Kosman, *Litwa pierwotna mity, legendy, fakty*, Warszawa 1989, s. 42.

⁵⁹ T. Wasilewski, *Prawosławne imiona Jagiełły i Witolda*, „*Analecta Cracoviensia*”, 19, 1987, s. 112 n.

⁶⁰ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 213 n.

⁶¹ PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, s. 96; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 214. „chołja byti u nich v Noviegrodzie i sjeti na gorodkiech’, cziem’ vladieł’ Narimont’.” Chodzi tu więc o dobra nadane ongiś Narymuntowi.

⁶² *Nov. I Liet.*, s. 383, 460; PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, s. 96; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 218. Latopisy nie podają spisu prigorodów oddanych Lingwenowi. Jego posłowie prosili o prigorody Narymunta. Z obserwacji późniejszych zbrojnych wypraw organizowanych przez Lingwena wnioskować można, iż ówczesną jego rezydencją był Orieszek. V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 219.

⁶³ H. Łowmiański, *Prusy—Litwa—Krzyżacy*, s. 395.

⁶⁴ L. Kolankowski, op. cit., s. 46.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 45—47; H. Łowmiański, *Prusy—Litwa—Krzyżacy*, s. 369. Sam fakt bliskich w tym czasie związków Lingwena z polityką Jagiełły świadczyć może o słuszności twierdzenia, iż osadzenie Semena w Republice Nowogrodzkiej było (po zdobyciu Połocka i uzależnieniu Smoleńska) kolejnym krokiem szeroko zakrojonego planu wyeliminowania wpływów moskiewskich z terenu obu republik kupieckich i okrażenia jej od północnego-zachodu.

Ilmeniem. Mimo tak wielu informacji na temat misji Olgierdowicza, nie wiemy dokładnie, jakie dobra kniaź ten objął. Można jednak przypuszczać, że podobnie jak jego poprzednicy przybywający z Litwy, Lingwen otrzymał prigorody wymienione w uposażeniu Narymunta.

Już w następnym 1390 r. podjął wraz z nowogrodzianami wyprawę na Psków⁶⁶. Równolegle z Lingwenem miał uderzyć Skirgiełło z Połocka, lecz wznowienie przez Kiejstutowiczów walki z królem polskim uniemożliwiło realizację tego zamiaru⁶⁷. W tym też roku nowogrodzianie podpisali z wielkim księciem moskiewskim Wasylem I pokój, w wyniku którego Wasyl przysłał do Nowogrodu swego namiestnika Ostafiego Sytę⁶⁸. Jednocześnie nowogrodzianie podjęli nieudaną próbę podpisania pokoju z Zakonem⁶⁹. Rok później niemieccy korsarze spustoszyli sioła wokół Orieszka; w odwecie Semen-Lingwen zorganizował wypad, rozbił napastników i przyprowadził jeńców⁷⁰. Mimo swych militarnych sukcesów Lingwen już w 1392 r. poczuł się zmuszony opuścić Nowogród i powrócił na Litwę⁷¹. Jego wyjazd był spowodowany wzrastającymi wpływami Moskwy, a także szansą na uzyskanie własnego księstwa po śmierci jego braci: namiestnika mścislawskiego Korygielły (1390) i Wigunta (1392). Nadzieje te ziściły się i Lingwen dostał Mścisław⁷².

Gdy Semen-Lingwen opuszczał Nowogród, powracający z Ordy z jartkiem wielki książę moskiewski Wasyl wysłał do Nowogrodu posłów z żądaniem zapłacenia „czarnego boru”, a także odwołania ustawy, w której nowogrodzianie ponownie pozbawili metropolitę jego praw sądowniczych w ziemi nowogrodzkiej. Ustawa ta została uchwalona bez porozumienia z Moskwą. Spotkawszy się z odmową Wasyl zaatakował Torżek, Wołok Łamski i Wołogdę. To z kolei spowodowało odwetową wyprawę nowogrodzian na Ustjug i Ustizno⁷³. Ostatecznie jednak nowogrodzianie poprosili Wasyla o pokój i zdecydowali się zapłacić „czarny bór” ze wszystkich swoich włości⁷⁴, a także przywrócić metropolicie moskiewskiemu jurysdykcję kościelną w Nowogrodzie⁷⁵. W tym samym czasie znad Ilmenia wyruszyła wyprawa rabunkowa na Ustinę i Bielooziero. Dowodzili nią Konstanty białoozerski oraz Roman litewski.

Wśród badaczy istnieją poważne wątpliwości co do tożsamości księcia Romana. Niektórzy historycy są zdania, że syn Jerzego Narymuntowicza przybył wraz z ojcem w 1379 r. do Nowogrodu — Roman Juriewicz pojawiający się u boku Patrycego Narymuntowicza w 1386 r. i Roman

⁶⁶ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 218.

⁶⁷ L. Kolankowski, op. cit., s. 47.

⁶⁸ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 218.

⁶⁹ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 94.

⁷⁰ *Nov. I Liet.*, s. 461, 385.

⁷¹ *Nov. I Liet.*, s. 385; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 219.

⁷² Z. Wdowiszewski, *Genealogia Jagiellonów*, Warszawa 1968, s. 16 n.

⁷³ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 96.

⁷⁴ *Latopis Moskiewski* (PSRL XXV, s. 221) nie mówi o walkach poprzedzających pokój. Wspomina o nich *Nov. I Liet.* (PSRL III, s. 96).

⁷⁵ A. S. Choroszew, op. cit., s. 81.

litewski, wspominany w 1394 r., a poległy w 1399 r. w bitwie od Szeloną — byli tą samą osobą⁷⁶. Ów Roman Juriewicz rządził prawdopodobnie Porchowem, początkowo wraz z ojcem. Chociaż nie mówią o tym źródła, jednakże taki wniosek nasuwa się, gdy weźmiemy pod uwagę, iż nowogrodzianie pochowali tego księcia u św. Spasa w Porchowie⁷⁷. Niekiedy jednak Romana litewskiego łączy się z postacią Romana, syna Fedora Ratneńskiego⁷⁸, lub syna Jerzego Witowtowicza. Stały pobyt Romana wnuka Narymunta w Nowogrodzie byłby bardzo naturalną konsekwencją przyznania jego potomkom praw dziedziczenia na terenie Republiki określonych dóbr. Jednakże przebywając w Nowogrodzie „prywatnie” Roman nie otrzymał przigorodów stanowiących litewskie kormlenie i zarezerwowanych niejako dla książąt pozostających w Republice z przyczyn politycznych. Sądzę jednakże, iż można przyjąć, że Roman, syn Jerzego Narymuntowicza, nie posiadając własnego dziedzictwa na terenach podległych Wielkiemu Księciu Litewskiemu pełnił przez wiele lat służbę w Nowogrodzie. Znaczyłoby to, że w przeciwieństwie do swego ojca, skorzystał ze swych praw dziedzicznych, zadowolając się tym, co gwarantował mu ustrój Republiki.

Aktywność kniazia Romana widoczna jest również w 1394 r., kiedy to wspólnie z nowogrodzianami wyruszył „k' Pskovu ratiju”⁷⁹. W trakcie tej wyprawy doszło do starcia z pskowaniami, w którym zginął Iwan kniaz koporski⁸⁰.

Natomiast w 1397 r.⁸¹ lub w 1396⁸², do Nowogrodu powtórnie przybył Patrycy Narymuntowicz⁸³. Równocześnie nowogrodzianie przyjęli poselstwo

⁷⁶ J. Puzyna, op. cit., „Miesięcznik Heraldyczny”, t. 11, 1932, s. 185.

⁷⁷ Ibid., s. 186.

⁷⁸ J. Wolff, *O kniazach Kobryńskich*, Kraków 1883, s. 3—7; por. Z. Luba Radziński, *Monografia XX Sanguszków*, t. 1, Lwów 1906, s. 56, 57 przyp. 5. Wolff sądził, że Jerzy bełcki był bezdzietny, co nie jest zgodne z prawdą. Pogląd Wolffa podzielał Zygmunt Luba Radziński twierdząc, że to Roman syn Fedora Ratneńskiego, a nie inny Roman kniaz litewski „dowodził hufcami nowogrodzian w ich wyprawach w 1393 r. na posiadłości W. X. Moskiewskiego oraz na Psków w 1394 r.” By poprzec swój pogląd uczony powołuje się na zapis dokonany przez podskarbiego Hińczę w rachunkach dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388—1420 (*Monumenta Medii Aevi Historica*, t. XV, s. 197). Pod datą 26 VI 1394 r. Hińcza odnotował, iż wypłacił księciu Romanowi równowartość rynsztunku wojennego. Radziński twierdzi, że chodzi tu oczywiście o Romana Fedorowicza, który poniósł straty podczas wyżej wspomnianych wypraw. Jednakże Aleksander Przeździecki sądzi, iż odnotowana kwota została wypłacona kniazowi Romanowi, wojewodzie wołyńskiemu. Również zdaniem Janina Roman litewski identyczny jest z Romanem Fedorowiczem Ratneńskim, wnukiem Olgerda, nie można go natomiast utożsamiać z Romanem Juriewiczem. Uczony przyjmuje bowiem, iż wśród potomków Giedymina nie było wówczas księcia o tym imieniu i otczestwie. V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 219, 220.

⁷⁹ PSRL (*Mosk liet.*) XXV, s. 221.

⁸⁰ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 96.

⁸¹ *Nov. I Liet.*, s. 389.

⁸² PSRL (*Mosk liet.*) XXV, s. 227.

⁸³ Jest to w zasadzie ostatnia wzmianka źródłowa o tym księciu. Można sądzić, iż Patrycy na Litwę już nie powrócił. Do takiego wniosku skłania fakt, iż losy dwóch jego synów, Jerzego i Teodora, związane są z wielkim księciem moskiewskim. Pozostając w służbie księcia moskiewskiego Patrykiewicz zajmowali tam wysokie stanowiska. Dzięki nim stał się też Patrycy protoplastą kilku kniazziowskich rodów m.in. Golicynych, Kurakinych, Chowańskich. Jedynie Aleksander Patrykiewicz pozostał na Litwie, gdzie rządził Starodubem, a później Korcem. K. Stadnicki, *Synowie Giedymina*, Lwów 1870, s. 40—42; J. Wolff, *Ród Giedymina*, Kraków 1886, s. 16; PSRL (*Vosskres. Liet.*) t. VII, s. 254; rodowody moskiewskie i rusko-litewskie.

Witolda i Dymitra moskiewskiego, które wysunęło żądanie, aby Republika zawarła pokój z Zakonem⁸⁴.

Od roku 1392, kiedy to Witold objął rządy, stosunki litewsko-krzyżackie były zaognione⁸⁵. Zostały one unormowane dopiero w roku 1398 układem podpisanym na wyspie Salin. W myśl postanowień tam zawartych, poza odstąpieniem przez Witolda Żmudzi Zakonowi, dokonano swoistego podziału wpływów — Psków miał przypaść Zakonowi, a Nowogród Witoldowi⁸⁶. Jednak do pełnej realizacji tej ugody nie doszło. Już w roku następnym, po klęsce nad Worską, Nowogród wysunął się poza orbitę wpływów Litwy⁸⁷. Jednakże Wielkie Księstwo nie zrezygnowało, mimo osłabienia, z ekspansji na północne tereny Rusi. W najbliższych latach Litwa prowadziła wyczerpującą wojnę z Zakonem, nie przerywając walk o Smoleńsk. Brał w nich udział Lingwen, pozostający co najmniej od 1402 r. w służbie Witolda⁸⁸. Gdy w 1404 r. sam Witold wyprawił się na Smoleńsk, obok Korybuta i Świdrygiełły w wyprawie brał udział również Lingwen. Miasto zostało zdobyte, a Witold zostawił tam swoich namiestników. Jerzy smoleński uciekł do Moskwy, potem do Nowogrodu⁸⁹, który opuścił w 1406 r., by otrzymać od Dymitra moskiewskiego Torzek⁹⁰. Niemal równocześnie ze zdobyciem Smoleńska traktatem pokojowym podpisanym 22 V 1404 r. w Raciążu⁹¹, zakończona została wojna z Zakonem. Traktat ten był potwierdzeniem postanowień salińskich. Ponownie też doszło do uznania przez Litwę pretensji Zakonu do Pskowa, Zakon zaś zgodził się na litewskie aspiracje do Nowogrodu.

Swe dążenia do opanowania Nowogrodu Witold bardzo szybko urzeczywistnił. Doprowadziło to do kolejnego konfliktu zbrojnego pomiędzy Litwą i Moskwą. Zakończył się on traktatem pokojowym zawartym nad rzeką Ugrą w 1408 r. Ustanawiał on granicę między księstwami właśnie na tej rzece⁹².

Ekzemplarskij sugeruje, że Patrycy przybywając do Nowogrodu był w bardzo wrogich stosunkach ze swym stryjecznym bratem Witoldem, który „Narimonta Olgierdowicza [...] powiesił i razstrierzał”. W Nowogrodzie przebywał też w tym czasie Wasyl Iwanowicz książę smoleński wygnany przez Witolda ze swych dóbr. Zdaniem Ekzemplarskiego obecność obu tych książąt w Nowogrodzie wzbudziła gniew Witolda przeciwko miastu. Jednocześnie za *Latopisem Nikonowskim* autor jako datę przybycia Patrycego do Republiki podaje rok 1398. A. V. Ekzemplarskij, op. cit., t. 1, s. 132 n, 369.

⁸⁴ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 227.

⁸⁵ L. Kolankowski, op. cit., s. 62. Wobec powstałego w 1392 r. planu rozbioru Polski, w którym oprócz Zygmunta Luksemburczyka — ówczesnego króla Węgier, a także jego braci miał wziąć udział również Zakon, porozumienie Jagiełły z Witoldem było konieczne. Wpłynęło ono oczywiście na zmianę stosunków litewsko-krzyżackich. Z. Nowak, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*, Toruń 1964, s. 58.

⁸⁶ L. Kolankowski, op. cit., s. 63 n.; Z. Ivinskis, op. cit., s. 93.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 81; PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 100.

⁸⁸ *Nov. I Liet.*, s. 398; PSRL (*Mosk. Liet.*) XXV, s. 232. Lingwen w 1403 r. na rozkaz Witolda wyprawił się przeciw księciu rjazańskiemu. Zdobył wówczas smoleński gród Wiazmę.

⁸⁹ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 102. PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 232.

⁹⁰ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 236. Zajęcie Smoleńska przez Witolda miało miejsce 26 VI 1404 r. L. Kolankowski, *Polska Jagiellonów*, Olsztyn 1991, s. 29.

⁹¹ Postanowienia tego pokoju dotyczyły również spraw spornych pomiędzy Polską i Zakonem, nie rozwiązywał ich jednak. Z. Nowak, op. cit., s. 86 i następane.

⁹² L. Kolankowski, *Polska Jagiellonów*, s. 30; Z. Ivinskis, op. cit., s. 95.

Walki te spowodowały ponowny wzrost wpływów Litwy w Nowogrodzie. Skutkiem tego znajdujący dotychczas schronienie w Republice książę smoleński opuścił miasto, natomiast przybył tam Lingwen Olgierdowicz. Przybycie Lingwena przypada na rok 1406⁹³ lub 1407⁹⁴. Wówczas nastąpiła prawdopodobnie zmiana jego rezydencji. Świadczącą o tym wskazówką jest wzmianka mówiąca, że w Koporiu urodził się syn Lingwena⁹⁵. Z dużą niechęcią przyjęli pskowanie ponowne przybycie Olgierdowicza⁹⁶. Jednakże Lingwen niedługo sam pozostawał w Nowogrodzie. Już w 1408 r. przybył tam brat Wasyla, wielkiego księcia Moskwy — Konstanty Dmitriewicz⁹⁷. Lingwen wyjechał więc z Nowogrodu, aby wziąć udział w wielkiej wojnie z Zakonem. W bitwie pod Grunwaldem dowodził chorągwiami smoleńskimi⁹⁸. Rok po bitwie Lingwen ponownie przyjechał do Nowogrodu na prośbę mieszkańców miasta, złożoną na ręce Jagielly⁹⁹. Król oczywiście zgodę wyraził i, zgodnie ze źródłami krzyżackimi, od razu zawarł z Lingwenem przymierze zaczepno-odporne¹⁰⁰. Lingwen w tym samym 1411 r. na czele nowogrodzian podjął wyprawę będącą odpowiedzią na atak szwedzki. Dotarł aż do Wyborga¹⁰¹. Następnie wyjechał do Polski, brał udział w rokowaniach pokojowych, które miały zakończyć wielką wojnę. Akt pokoju toruńskiego potwierdzony jest między innymi podpisem Lingwena¹⁰². Gdy nieobecność Olgierdowicza w Nowogrodzie zaczęła się przedłużać, mieszkańcy wysłali do niego (5 XII 1411 r.) gramotę z prośbą o rychłe przybycie. Przypomnieli w niej, iż przed wyjazdem obiecał powrócić¹⁰³. Lingwen usłuchał ich wezwania, ale znów w Nowogrodzie nie bawił długo. W odpowiedzi bowiem na ciągle skargi Krzyżaków, kierowane do cesarza Zygmunta Luksemburczyka, o tajne związki wielkiego księcia litewskiego z Nowogrodem i Pskowem, Jagiełło i Witold zerwali przymierze z Nowogrodem. W związku z tym z miasta wyjechał Lingwen, zostawił jednak swoich namiestników¹⁰⁴. Równocześnie do Krzyżaków udał się Fiodor Juriewicz, syn księcia smoleńskiego¹⁰⁵.

⁹³ PSRL (*Zap. Liet.*) XVII, s. 53. W tymże 1406 r. Lingwen uczestniczył w walkach litewsko-moskiewskich i podczas gdy Witold zajmował Odojew, Wasyl bezskutecznie oblegał Wiazmę, Lingwen zdobył Worotyńsk. Z. Ivinskis, op. cit., s. 95.

⁹⁴ *Nov. I Liet.*, s. 400; PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, s. 109, 198; A. V. Elzemplarskij, t. 1, op. cit., s. 371. Przybycie Lingwena wiązało się z ponownym wzrostem wpływów Litwy w Nowogrodzie, po chwilowej rezygnacji Wasyla moskiewskiego z popierania Pskowa i Nowogrodu. Prawdopodobnie z powtórным osadzeniem Lingwena nad Ilmeniem można wiązać jego małżeństwo z nieznaną z imienia księżniczką moskiewską, zawarte w 1406 lub 1407 r. Był to już drugi związek Lingwena, poprzednią jego żoną była Maria córka Dymitra Dońskiego. Lingwen poślubił ją w 1394 r. Maria zmarła w 1399 r. J. Wolff, *Kniazowie ruscy do końca XIV w.*, Warszawa 1895, s. 263; PSRL (*Mosk. Liet.*) t. XXV, s. 227 n.

⁹⁵ PSRL (*Sof. Liet.*) V, s. 258. „rodisja kniazju Lugwieniu syn na Kopor'i, a vo krieszczen'i narieczien Fiedor”.

⁹⁶ PSRL (*Sof. Liet.*) VI, s. 233.

⁹⁷ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 103.

⁹⁸ L. Kolankowski, *Dzieje...*, s. 103.

⁹⁹ L. Kolankowski, *Dzieje...*, s. 110.

¹⁰⁰ *Codex Vitoldi* nr 245.

¹⁰¹ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 240; *Nov. I Liet.*, 402.

¹⁰² *Gramoty Wielikogo Novgoroda i Pskowa*, Moskwa 1949, gramota nr 52.

¹⁰³ *Ibid.*, „Napominajem tebe o tvoich objeszczenijach, kogda ty s nami rasstavajsja, i kogda ty nam ruku dał na tom, czto nas nie ostavisz”.

¹⁰⁴ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 241; *Nov. I Liet.*, s. 403 n.

¹⁰⁵ „O mnie s Vitovtom nieljub'ja nie dierzitie”. *Nov. I Liet.*, s. 403 n.

Rok 1414 przyniósł zmianę sytuacji. Po uzależnieniu od siebie Pskowa i osadzeniu tam namiestnika kniazia, Jerzego, Nosa Witold wyprawił się zbrojnie na Nowogród. Jednak przyjął nowogrodzką propozycję zawarcia pokoju i osadził tam swojego namiestnika. Równocześnie zawarto przymierze przeciwko Zakonowi¹⁰⁶. Nowym namiestnikiem Nowogrodu Wielkiego został książę Semen Holszański¹⁰⁷.

W cztery lata po osadzeniu Semena w Nowogrodzie Witold poślubił jego siostrę Ulijaną¹⁰⁸. W ten sposób Holszański stał się szwagrem wielkiego księcia. Znacznie później, w 1433 r., został on utopiony w Witebsku na polecenie Świdrygiełły¹⁰⁹.

Mimo nieobecności Lingwena, nowogrodzianie aż do 1419 r. nie osadzili nikogo na jego przigorodach. Przybyły wówczas do Nowogrodu książę Konstanty (poróżniony z bratem Wasylem moskiewskim) otrzymał przigorody „koi bylje za Ługvieniem”¹¹⁰. Konstanty mieszkał w mieście dwa lata, po czym wrócił do Moskwy¹¹¹. Wiadomo, że równocześnie z Konstantym w Nowogrodzie przebywał dynasta litewski Teodor Patrykiewicz, wnuk Narymunta. To on właśnie był namiestnikiem Wasyla moskiewskiego. W 1420 r. wraz z księciem Konstantym brał udział w rokowaniach Nowogrodu z Zakonem, a następnie jechał w poselstwie nowogrodzkim do Narwy, by podpisać pokój¹¹². Natomiast Lingwen do Nowogrodu nigdy już nie przyjechał. Osiadł na stałe w Mścislawiu. Żył jeszcze w 1431 r.¹¹³

Zbliżenie Nowogrodu a wcześniej Pskowa (1417) z Zakonem spowodowało reakcję Witolda, będącego w tym okresie u szczytu potęgi¹¹⁴. W 1424 r. rozpoczął on serię wypraw na Psków. Zakończyły się one podpisaniem w 1427 r. pokoju, gwarantującego neutralność Pskowa¹¹⁵. Przedtem wielki książę litewski zholdował książąt twerskiego, rizańskiego i prońskiego. Tak przygotowany w 1428 r. podjął wielką wyprawę na Nowogród¹¹⁶. Nowogro-

¹⁰⁶ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 241. W 1414 r. ponownie doszło do konfliktu zbrojnego pomiędzy Polską i Litwą a Krzyżakami. M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach*, Gdańsk 1988, s. 370.

¹⁰⁷ M. Strykowski, *Kronika*, s. 368. Odnotowuje jego nazwisko jedynie Strykowski. Latopisy ruskie mówiąc o wydarzeniach tego roku nazwiska księcia nie wspominają.

¹⁰⁸ M. Strykowski, *Kronika*, s. 372.

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 407.

¹¹⁰ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 138; PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 244; *Nov. I Liet.* s. 412.

¹¹¹ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 245; PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 109.

¹¹² PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 109. Książę Teodor był trzecim synem Patrycego Narymunto-wicza. Podobnie jak bracia Aleksander i Jerzy, był on w służbie wielkiego księcia moskiewskiego. Właśnie z rozkazu księcia Wasyla Dmitriewicza w roku 1424 został namiestnikiem w Pskowie. Jego zadaniem była obrona tej Republiki przed ekspansją litewską. Po ponad rocznym pobycie w Pskowie Teodor powrócił do Moskwy, gdzie zmarł w 1426 r. K. Stadnicki, *Synowie Gedymina...*, s. 65–67.

¹¹³ K. Stadnicki, *Bracia...*, s. 292; Z. Wdowiszewski, *Genealogia...*, s. 17. Wystąpił wówczas jako świadek traktatu między Świdrygiełłą i Zakonem wystawionego w Christememlu 19 VIII 1431 r.

¹¹⁴ W 1422 r. podpisany został pokój melneński pomiędzy Polską i Litwą a Zakonem. Dzięki niemu Litwa uzyskała wieczystą rezygnację Zakonu ze Żmudzi, a także dostęp do Bałtyku w okolicach Poługi, co ostatecznie odcinało Prusy od Inflant. W ten sposób zamknięta została w zasadzie akcja polityczna Zakonu przeciwko Litwie, której rozwiązywało to ręce w jej działaniach na wschodzie. M. Biskup, G. Labuda, *op. cit.*, s. 372–374.

¹¹⁵ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 110.

¹¹⁶ *Akty Jużnoj i Zapadnoj Rossii I*, nr 132; M. Strykowski, *Kronika*, s. 167.

dzianie, po uderzeniu Litwinów na Wyszogorod i Porchow wysłali do Witolda posłów, którym udało się wynegocjować pokój¹¹⁷. W wyprawie oprócz Zygmunta Kiejstutowicza, Świdrygiełły, Olelka Włodzimierzowicza brał udział Jerzy Lingwenowicz, syn dobrze znanego w Nowogrodzie Lingwena Olgierdowicza. Był to ostatni „wysilek Litwy ówczesnej w pochodzie w głąb świata wschodniego”¹¹⁸. W dwa lata później zmarł Witold¹¹⁹. Pod jego rządami Wielkie Księstwo Litewskie prowadziło wobec swoich wschodnich sąsiadów politykę ekspansywną, mającą na celu jak najściślejsze uzależnienie od siebie tych ważnych ośrodków handlowych Rusi północnej. Realizatorem tej polityki wobec Nowogrodu był Lingwen Olgierdowicz. Lojalnie wypełniał on decyzje polityczne swych braci, Jagiełły i Witolda. Funkcje Semena w nadilmeńskiej Republice były analogiczne do tych, jakie wcześniej pełnili Partycy Narymuntowicz i sam Narymunt Giedyminowicz. Wszyscy oni byli wysłani do Nowogrodu w chwilach jego zbliżenia z Litwą; łączyło się to z zasady zaostrzeniem stosunków moskiewsko-nowogrodzkich.

Książęta litewscy przyjeżdżający nad Ilmeń otrzymywali prigorody będące dziedzictwem Narymunta. Nie przestrzegano przy tym zasady, iż każdy kolejny książę musi być w prostej linii potomkiem tego Giedyminowicza. Nasuwa się więc przypuszczenie, że istniała ustalona grupa prigorodów traktowanych jako uposażenie zmieniających się książąt „na kormleniu”. Władza książęca nad tymi terenami była ograniczona i dobra te, ze względu na swój status, nie mogły stać się niczyją własnością. Natomiast książęta mieli możliwość posiadania na własność innych grodów. Taka właśnie sytuacja mogła mieć miejsce w przypadku Narymuntowiczów. Bowiem gdy w 1333 r. Narymunt obejmował swe prigorody w Republice nie powstał jeszcze w pełni status księcia „na kormleniu”, a stosunki Nowogrodu z przybywającymi do niego książętami opierały się na zasadzie prawa rodowego¹²⁰. Jednak mimo późniejszych zmian w stosunkach między książętami i Nowogrodem miasto raczej wywiązywało się ze swych zobowiązań wobec Narymuntowiczów. Przyjazd do miasta w 1379 r. Jerzego i w 1397 r. Patrycego Narymuntowiczów, a również późniejsza stała służba Romana Juriewicza u nowogrodzian, pozwalają domyślać się, iż w rzeczywistości Narymuntowicze posiadali na terenie Republiki pewne dobra na własność. Nie były to oczywiście prigorody wymienione przy Narymuncie, gdyż te stały się częścią systemu litewskiego kormlenia¹²¹. Natomiast mógł to być wcześniej omawiany Porchow.

Jeżeli w czasach Narymunta status księcia „na kormleniu” jeszcze nie był w pełni wykształcony, to w końcu stulecia istniał już prawdopodobnie system

¹¹⁷ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 247; PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 110; PSRL (*Vosskres. Liet.*) XVIII, s. 169.

¹¹⁸ L. Kolankowski, *Dzieje...*, s. 143.

¹¹⁹ W ostatnim roku swego panowania, pod wpływem Zygmunta Luksemburskiego, pokusił się Witold o koronę. Skomplikowało to poważnie stosunki polsko-litewskie. A. Prochaska, *Ostatnie lata Witolda*, Warszawa 1882, s. 285–396.

¹²⁰ V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 220.

¹²¹ V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 218.

podwójnego „kormlenia”. Do takiego wniosku upoważnia odnotowana przez latopisy znaczna liczba książąt biorących udział w 1386 r. w wyprawie nowogrodzian przeciw Dymitrowi Dońskiemu. Byli to Patrycy Narymuntowicz, Roman Juriewicz i kniaziowie koporscy. O prigorodach Patrycego była już mowa, natomiast książę Roman wraz z kniaziami koporskimi mogli być osadzeni w Koporju, Orieszku i Korelsku¹²². Byłoby to pierwsze potwierdzenie źródłowe tego systemu.

Po wyjeździe Lingwena do Nowogrodu w 1393 r. przybył Konstanty bieloozerski¹²³. Przebywał tam już Roman litewski¹²⁴, który przez niektórych uczonych jest uważany za następcę Lingwena „na kniażeniu”. Konstanty bieloozerski miałby wówczas przejąć „knażenie” po Romanie Juriewiczu¹²⁵. W następnych latach system ten był kontynuowany, o czym świadczy jednoczesna obecność Wasyla Juriewicza smoleńskiego i Patrycego Narymuntowicza w Nowogrodzie¹²⁶. Od 1404 r. „na kormleniu” był już tylko jeden książę, mianowicie Jerzy Światosławowicz smoleński¹²⁷. Odnowienie podwójnego „kormlenia” nastąpiło w 1407 r., gdy jednocześnie nowogrodzianie przyjęli po raz drugi Lingwena oraz kniazia Daniłę wraz z bratem Jerzym, przybyłych z Pskowa¹²⁸. Gdy w 1408 r. Daniło wrócił do Pskowa w Nowogrodzie przebywał książę Fedor Juriewicz smoleński, który wyjechał z miasta w 1412 r.¹²⁹

Po wyjeździe Lingwena, o książętach będących w Nowogrodzie „na kormleniu” nie ma wzmianek źródłowych aż do 1420 r., to znaczy do przybycia tutaj brata Wasyla moskiewskiego, Konstantego Dmitriewicza¹³⁰. Następnie znów przez dwanaście lat nie ma mowy o kniazich służebnych. Teoria V. L. Janina wyjaśniałaby często odnotowywany w źródłach jednoczesny pobyt w Nowogrodzie kilku książąt. Niejasna jest tu jedynie sprawa księcia Romana litewskiego i Romana Juriewicza, którzy bądź uważani są za tę samą osobę, tj. syna Jerzego Narymuntowicza, bądź też utożsamiani z innym księciem¹³¹.

Jest więc widoczne, iż liczba książąt służebnych przebywających w Nowogrodzie była uzależniona od aktualnej sytuacji politycznej. Wszyscy zaś znani książęta litewscy, którzy udawali się do Republiki, przyjeżdżali tam właśnie „na kormlenie”, a nie jako namiestnicy. Dlatego też ich rezydencji należy

¹²² Ibid.

¹²³ *Nov. I Liet.*, s. 386.

¹²⁴ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 220. Jak pisałam wcześniej Janin uważa, iż nie jest on tożsamy z księciem Romanem Juriewiczem. V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 219.

¹²⁵ V. L. Janin, *Nov. feod.*, s. 219.

¹²⁶ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 227; PSRL (*Patriarsza Lietopis*) XI, s. 168.

¹²⁷ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 232; PSRL (*Patr. Liet.*) XI, s. 190.

¹²⁸ PSRL (*Nov. IV Liet.*) IV, cz. 1, wyp. 2, s. 404. W książętach tych Józef Puzyna widział kniazów koporskich, o czym mowa była wyżej. J. Puzyna, op. cit., „Miesięcznik Heraldyczny”, t. 10, 1931, s. 38.

¹²⁹ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 241; *Nov. I Liet.* s. 403 n.

¹³⁰ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 244 n.; PSRL (*Liet. Avr.*) XVI, s. 172 n.; PSRL (*Sof. Liet.*) VI, s. 141; *Nov. I Liet.* s. 412 n.

¹³¹ J. Wolff, *O kniazach Kobryńskich*, Kraków 1883, s. 3—7; Z. Luba Radziwiński, op. cit., s. 56 n.

szukać w Orieszku lub Koporju, nie zaś na Rurykowym Gorodiszczu, będącym siedzibą namiestników¹³². W ten sposób wyjaśnia się kompletny brak pieczęci Giedyminowiczów wśród materiału sfragistycznego opublikowanego przez Janina¹³³.

Natomiast latopisy podają namiestników nowogrodzkich rezydujących w Republice równocześnie z książętami litewskimi. Gdy do Nowogrodu przyjechał Narymunt byli tam namiestnicy Iwana Kality, wycofani przez niego w 1339 r.¹³⁴ W czasie „kniażenia” Patrycego Narymuntowicza toczyły się walki z Moskwą, w wyniku których w 1386 r. namiestnicy Wasyla pozostali w mieście. W czasie pierwszego pobytu Lingwena nad Ilmeniem, od 1390 r. namiestnikiem był tam Ostafi Syta¹³⁵. Podczas drugiej bytności Olgierdowicza Nowogrodowi namiestniczył przysłany do niego w 1408 r. książę Konstantyn Dmitriewicz¹³⁶, syn Dymitra Dońskiego i brat wielkiego księcia moskiewskiego Wasyla. W 1420 r. namiestniczył nad Ilmeniem z ramienia Moskwy Giedyminowicz, książę Teodor Patrykiewicz¹³⁷. Wśród książąt wysłanych przez Litwę nad Ilmeń jedynym, który pełnił funkcję namiestnika, był książę Semen Holszański. Osadził go w Nowogrodzie w 1414 r. Witold¹³⁸. Jednakże latopisy nie wymieniają w ogóle jego nazwiska. Nie zachowały się też jego pieczęcie na terenie miasta¹³⁹.

Jak wyrika z wyżej przedstawionego materiału dynaści litewscy jeździli nad Ilmeń jako książęta służebni, nie zaś jako namiestnicy. Można więc sądzić, iż przynajmniej do czasów Witolda Litwa starała się utrzymać Nowogród w orbicie swych wpływów. Podobne cele stawiała sobie Moskwa, dążąca do podporządkowania wszystkich ziem ruskich. Z Moskwą był Nowogród związany licznymi niemi. Stąd też dopiero w czasach Witolda, posiadającego bardzo rozległe i ambitne plany polityczne, Litwa podjęła próby rzeczywistego podporządkowania kupieckiej Republiki. Jak wiadomo zakończyły się one fiaskiem. Po śmierci Kiejstutowicza Litwa nadal podejmowała wysiłki zmierzające do wyrwania Nowogrodu spod rosnących wpływów moskiewskich. Ostatecznie jednak Republika straciła suwerenność właśnie na rzecz Wielkiego Księstwa Moskiewskiego.

¹³² V. L. Janin, *Nov. foed.*, s. 221.

¹³³ V. L. Janin, *Aktovye peczati drevnej Rusi*, t. 2, Moskwa 1970.

¹³⁴ PSRL (*Nov. I Liet.*) III, s. 79.

¹³⁵ Ibid.

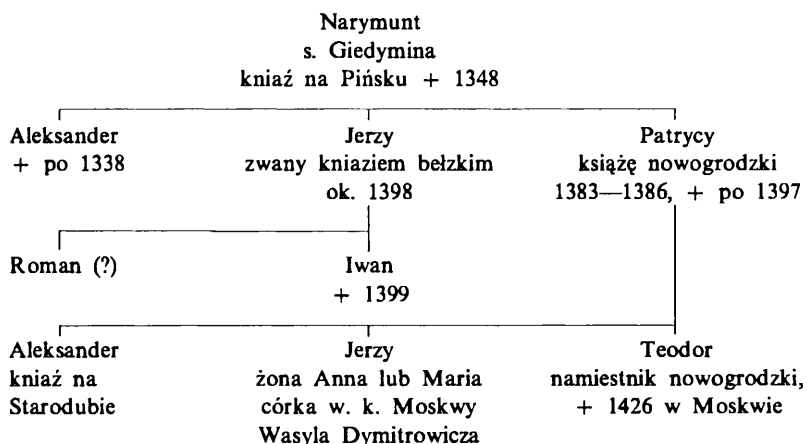
¹³⁶ Ibid., s. 96.

¹³⁷ PSRL (*Mosk. liet.*) XXV, s. 244 n.; PSRL (*Liet. Avr.* s. 172 n.; PSRL (*Sof. Liet.*) VI, s. 41.

¹³⁸ M. Stykowski, *O początkach...*, s. 368.

¹³⁹ Por. V. L. Janin, *Aktovye peczati...*, passim.

Ród Narymuntowiczów

Według K. Stadnickiego, z uzupełnieniami autorki.

Książęta litewscy w Nowogrodzie w porządku chronologicznym

Dawidko	— 1322—1323.
Narymunt Giedyminowicz	— 1333—1335; prigorody: Ładoga, Orieszek, pół Kopia, ziemia korelska; namiestnicy utrzymani na prigorodach do 1347 r.
Aleksander Narymuntowicz	— 1338; prigorody: Orieszek.
Jerzy Narymuntowicz	— 1379—?; prigorody: Porchow (prawdopodobnie).
Patrycy Narymuntowicz	— 1383—1386, 1397 lub 1398—?; prigorody: Łuskoje Siolo, Korelsk, pół Kopia, Orieszek, dwa ostatnie zamienione na Ładogę i Rusę.
Roman Jurjewicz	— 1379—1399?; prigorody: Porchow (prawdopodobnie).
Semen-Lingwen Olgierdowicz	— 1389—1392, 1407 (1406?)—1408, 1411—1412; prigorody: Orieszek (prawdopodobnie), Ładoga, pół Kopia, Korelsk, ziemia korelska; namiestnicy utrzymani na prigorodach do 1419 r.
Semen Holszański	— 1414; namiestnik Witolda.
Teodor Patrykiewicz	— 1420; namiestnik z ramienia wielkiego księcia moskiewskiego.